

---

## האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

לדוג במים סוערים: ריגול ומודיעין באימפריה היפנית - 46158

תאריך עדכון אחרון 09-09-2021

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: לימודי אסיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' דני אורבך

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: [dannyorbach@gmail.com](mailto:dannyorbach@gmail.com)

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בסמינר ניכנס לעולם הריגול והפעולה החשאית ביפן הקיסרית, וננסה לתהות על קנקנו כשילוב מורכב בין מודיעין, עסקים, פוליטיקה ופשע.

עולם הריגול היפני נבנה בהדרגה אחרי הרסטורציה של מייג'י ב-1868. עוד מסוף המאה ה-19, ניסתה ארץ השמש העולה לבסס את עצמה כאימפריה קולוניאלית מהמעלה הראשונה ואף לרכוש שטחים, זכויות והשפעה בסין. אולם באותה התקופה, יפן היתה עדיין חלשה מדי, ולא העזה להתמודד עם מעצמות המערב המאיימות. כדי לבנות אימפריה היא היתה זקוקה למודיעין – שכמעט ולא היה לה.

בצבא היפני המוקדם, ריגול היה מקצוע לא מבוקש, וקריירה בסין הענייה והפרועה לא קרצה לקצינים צעירים ומבריקים. כתוצאה, "הפריט" השירות החשאי את הריגול לקבוצות הרפתקנים מהימין הקיצוני. ביחד עם גורמי פשע, אנשי עסקים ופוליטיקאים, יצרו אלו מערך סבוך של מודיעין ופעילות עסקית, שהשפיע דרמטית הן על המדיניות והן על תפיסת המציאות של מקבלי ההחלטות. עם זאת, הצליחה המערכת היפנית, המבולגנת עד זרא, להפתיע ולהשפיל את ארצות הברית האדירה בפרל הרבור, למרות שהמודיעין האמריקאי קרא את התשדורות היפניות כספר פתוח. כיצד יש להעריך את הצלחתו זו של המודיעין היפני, לצד כשלונותיו הרבים? או שמדובר פחות בהצלחה יפנית, ויותר באינולת אמריקאית? והאם מודיעין טוב הוא ערובה להצלחה במלחמה או במדיניות?

הסמינר יבנה כמתכונת משולבת של הרצאות, דיונים וסימולציות, שיעסקו בתולדות המודיעין היפני מראשיתו ועד מלחמת העולם השנייה. בשיעורים מסויימים, ינתנו הרצאות רקע על נושאים היסטוריים, ובשיעורים אחרים יתקיימו דיונים בהשתתפות הסטודנטים על סוגיות נבחרות. בשבוע התשיעי נערוך סימולציה שמדמה תהליך של מחקר, הערכה וקבלת ההחלטות בארגוני מודיעין. את הנושאים ההיסטוריים נחיד באמצעות לימוד של מושגי מפתח תיאורטיים בתחום: מעגל המודיעין, אינבולוציה צבאית-מדינית, הפתעה אסטרטגית, הטעייה, אותות ורעש, כשלים בחיזוי מודיעיני, ועוד.

מטרות הקורס:

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

הבנה מעמיקה של ההיסטוריה של המודיעין היפני, ושל סוגיות מפתח בהיסטוריה של המודיעין. יכולת לדון באופן אקטיבי על הסוגיות שעולות בקורס, לקרוא מקורות באופן ביקורתי ולכתוב עבודת מחקר ברמה גבוהה. הסימולציה המודיעינית אמורה לתת לתלמידים כלים להבנים את האתגרים שעומדים בפני אנשי מודיעין בעבר ובהווה, ואת התהליכים שהיו ועודם מעורבים בהם.

דרישות נוכחות (%) :

100

---

שיטת ההוראה בקורס:

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

שבוע ראשון (הרצאה):

מבוא לעולם הצללים: על מודיעין, ריגול ופעולה חשאית

קריאה:

Abram N. Shulsky, Gary J. Schmitt, *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence* (Washington: Brassey's, 1993), pp.1-22 (until the subtitle "photography"), 27-30 (from the subtitle "signals intelligence" until the subtitle "telemetry intelligence").

יעקב עמידרו, מודיעין - הלכה למעשה, פרק ג, ע"ע 57-68

John Keegan, *Intelligence in War: The Value - and Limitations - of what the Military can learn about the Enemy* (New York: First Vintage Books, 2004), pp.3-7, 18-25

שבוע שני (הרצאה):

שמש עולה: הרסטורציה של מייג'י וראשית האימפריאליזם היפני

קריאה:

Andrew Gordon, *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present* (Oxford: Oxford University Press, 2003), pp.61-94, 115-123.

שבוע שלישי (הרצאה):

ריגול ומודיעין בתקופת מייג'י: פושעים, הקומפלקס הצבאי-הרפלקטי ומלחמת רוסיה-יפן

קריאה:

Sean McMeekin, *The Russian Revolution: A New History* (New York: Basic Books, 2017), pp.11-33 (until the words - his prejudice).

שבוע רביעי (דיון):

פרחים נושרים, מים זורמים: פעולה חשאית ככלי צבאי במלחמת רוסיה-יפן

קריאה:

מקורות ראשוניים: פרקים נבחרים מהדו"ח של אקאשי והתכתבות עם משרד החוץ והמטה הכללי (בתרגום):

Olavi K. Fält et al., eds., *Akashi Motojirō rakka ryūsui: Colonel Akashi's Report on -his Secret Cooperation with the Russian Revolutionary Parties during the Russo Japanese War* (Helsinki: Finnish Historical Society, 1988), pp.33-67.

קריאת רקע על הקריירה של אקאשי ופועלו במלחמה רוסיה-יפן:

Hiroaki Kuromiya and George Maumolia, *The Eurasian Triangle: Russia, The Caucasus and Japan, 1904-1945* (Warsaw/Berlin: De Gruyter, 2016), pp.17-52 (starting with the subtitle, "The Akashi Operations").

קריאת רקע על מהפכת 1905:

---

McMeekin, *The Russian Revolution*, pp.33-39 (begin after the words "his prejudice", until the words "war indemnity").

שאלות לדיון בכיתה:

1. מקריאת הסקירה על המצב הפוליטי ברוסיה והפעילות המהפכנית ברוסיה לפני מלחמת רוסיה-יפן ובמהלכה, והדו"ח ששיגר אקאשי למטה הכללי, כיצד אתם מעריכים את משקל תרומתו של אקאשי לאותה פעילות מהפכנית? האם לדעתכם הדיווח של אקאשי מוגזם, חלקי או מתעלם מגורמים אחרים, שלא קשורים אליו?
2. מה היתה לדעתכם תרומת פעילותו של אקאשי לתוצאה הסופית של המלחמה? התייחסו בעיקר למשקל של הפעילות שהוא עודד לעומת גורמים אחרים. אם אתם מרגישים שחסר לכם מידע, תצינו איזה מידע בדיוק הייתם צריכים כדי לתת תשובה מדוייקת.
3. בדיעבד, אנחנו יודעים שחלק מהגורמים הרוסיים המהפכניים שאקאשי עודד, במיוחד הסוציאליסטים והקומוניסטים, הפכו לאויביה המרים של יפן, במיוחד אחרי המהפכה הבולשביקית של 1917. כבר באותה תקופה, זה לא היה סוד שהסוציאליזם היה מנוגד לאידיאולוגיה השלטת ביפן הקיסרית. האם לאור זאת, ניתן להגדיר את פעילותו של אקאשי כהצלחה? האם היא היתה הדבר הנכון לעשות? התייחסו בבקשה לשאלה זו הן מנקודת המבט של אותם ימים, והן בדיעבד. שבוע חמישי (הרצאה):  
הקומפלקס הצבאי-הרפתקני בשיאו: תנועות העצמאות המנצ'וריות

קריאה:

Jonathan D. Spence, *The Search for Modern China* (New York: W.W. Norton, 1990), pp.275-289 (until the words "one man")  
Frederick R. Dickinson, *War and National Reinvention: Japan in the Great War, 1914-1919* (Cambridge, M.A.: Harvard University Press, 1999), pp.123-138

שבוע שישי (דיון):

אינבולוציה צבאית-מדינית: מי מוביל את מי?

קריאה:

Danny Orbach, "The Military Adventurous Complex: Officers, Adventurers and Japanese Expansion in East Asia, 1884-1931", *Modern Asian Studies* vol. 53:2 (2019), pp.339-353.

על המודל של אינבולוציה מדינית:

Prasenjit Duara, "State Involution: A Study of Local Finances in North China, 1911-1935", *Comparative Studies in Society and History* vol.29, no.1 (January, 1987), pp.132-137, 156-158 (read from the paragraph in p.156 beginning with the words "in the villages").

שאלות לדיון בכיתה:

1. האם אפשר להגדיר את הקומפלקס הצבאי-הרפתקני כגורם פרטי, או שמדובר בזרוע, הלכה למעשה, של ממשלת יפן?
2. מי הוביל את מדיניות החוץ, בסופו של דבר, הקומפלקס הצבאי-הרפתקני או הממשלה? הביאו ראיות מפורטות מהסיפור של תנועות העצמאות המנצ'וריות. אם אתם מרגישים שחסר לכם מידע,

---

פרטו אלו נתונים בדיוק אתם צריכים בכדי לענות על השאלה.  
3. תארו לפרטים את המודל של דוארה לאור המאמר שלו. האם המושג של אינבולוציה מדינית, כפי שמגדיר אותו דוארה, מתאים למקרה של הקומפלקס-הצבאי הרפתקני ביפן?

שבוע שביעי (הרצאה):

דייגים במים עכורים: מודיעין, פעולה חשאית וברוני המלחמה הסינים

קריאה:

*Kitaoka Shin'ichi, "China Experts in the Army", in Peter Duus et al., eds., The Japanese Informal Empire in China (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1989), pp.330-368*

*James Weland, "Misguided Intelligence: Japanese Military Intelligence Officers in the Manchurian Incident, September 1931", The Journal of Military History, vol. 58, no.3 (July, 1994), pp.445-460*

שבוע שמיני (הרצאה):

קוברת בחדר אפל: המשטרה החשאית באימפריה היפנית

קריאה:

*Richard J. Samuels, Special Duty: A History of the Japanese Intelligence Community (Ithaca: Cornell University Press, 2019), pp. tbd*

שבוע תשיעי (סימולציה מודיעינית):

המודיעין בפרל הרבור: אותות, רעש וכישלון מודיעיני

הנחיות לסימולציה: במסמך נפרד שהועלה למודל

קריאה: שימו לב שהקריאה מתחלקת לקריאת רקע, עבור כולם, ו"תיקיית מודיעין", שאמורה להתחלק בין חברי הצוות (ראו הנחיות לסימולציה המודיעינית במסמך נפרד).

קריאת חובה לכולם:

*John Toland, Infamy: Pearl Harbor and its Aftermath, pp.tbd*

תיקיית מודיעין (קריאה לצוותים):

Tbd

שבוע עשירי (הרצאה):

מלחמת המודיעין באוקיאנוס השקט: מפרל הרבור ועד מידווי

קריאה

Tbd

שבוע אחד עשר (דיון):

---

הניצחון האמריקאי במידווי: כיצד יש להעריך את תפקידו של המודיעין?

קריאה:

Keegan, *Intelligence in War*, pp.200-220 (begin after the subtitle "Magic and Midway")

שאלות לדיון בכיתה:

1. סקירת המודיעין שהאמריקאים השיגו לקראת קרב מידווי: מה היו שיטות האיסוף? יעקב עמידרור כתב שמודיעין חייב להסתמך על עובדות, ניסיון היסטורי ורק כמרכיב משני על היגיון וניחוש. האם ההיקשים הלוגיים של גורמי המודיעין האמריקאים היו מסקנה הכרחית מהמודיעין שהשיגו, או שמא ניחוש מושכל המתבסס על היגיון?
2. האמריקאים הטעו את המודיעין היפני, וגם את כוח המשימה היפני במידווי, באמצעות הודעה כוזבת באלחוט. מה היתה ההודעה הזאת, מה היא ניסתה להשיג ואלו גורמים אפשרו אותה? האם היה בה הימור או סיכון? איזה תפקיד היא מילאה במאמץ המודיעיני האמריקאי לפני מידווי?
3. האם הניצחון האמריקאי במידווי התבסס בעיקר על ההצלחה המודיעינית, או שמא על גורמים אחרים? מה היה תפקידו של המודיעין בניצחון במידווי, לעומת גורמים אחרים? התייחס לתזה של ג'ון קיגן והבע את דעתך.

שבוע שניים עשר (דיון מסכם):

מודיעין ופעולה חשאית במלחמה ובמדיניות - הערכה כללית

קריאה:

Keegan, *Intelligence in War*, pp.321-353

שאלות לדיון בכיתה:

1. כיצד אפשר להעריך את תפקידו של המודיעין בהיסטוריה של יפן המודרנית?
2. לאור מה שלמדנו, האם אתם מסכימים עם התזה של ג'ון קיגן בנוגע לתפקידו של המודיעין במלחמה? התשובה חייבת להתבסס על החומר הנלמד במהלך הסמסטר, ועל הקריאה מספרו של קיגן.

שבוע שלושה עשר (פרזנטציות של העבודה הסופית):

בשיעור זה, שלושה סטודנטים מתנדבים, שיקבלו 5 נקודות בונוס לציון הסופי, יציגו מראש לפני הכיתה באופן סדור ומובנה את עבודת המחקר הסופית שהם מתכוונים לכתוב לקורס. הפרזנטציה חייבת להכיל תזה מבוססת וראיות תומכות.

חומר חובה לקריאה:

ראה ב"רשימת נושאים והרצאות" לעיל

חומר לקריאה נוספת:

---

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :  
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %  
הרצאה 20 %  
השתתפות 10 %  
הגשת עבודה 50 %  
הגשת תרגילים 0 %  
הגשת דו"חות 0 %  
פרויקט מחקר 0 %  
בחנים 0 %  
אחר 20 %  
סימולציה מודיעינית

מידע נוסף / הערות: